

CAŁO (74) *av*

a oraz o jasne.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Zupełnie, kompletnie, bez wyjątku, bez reszty, nieczęściowo; omnino Mącz; ex asse, in assem, integre, penitus, plene, (ad) plenum, in solidum, ex toto Cn (10)* : Mych my tez ż łobą zboża przywiezli niemało A chociachmy nie wżytci/ przyechali czało (*did*) Iákob wita łiny a dowiaduie łie o łzoftego (–) *RejJóz N3v; Mącz 263d; Profząc moy łwíęty męžu/ poczekay mie máło/ Zebych łwoie rodzice/ pożegnał wždy cáło. HistHel C4v; Potym pánom ktoremu co przynależáło/ Z ołtarzá oddawano/ ich nośidlá cáło. StryjWjaz C2v; Y o tym nic nie wętpcie chociaż máłe ciáło/ Bo wżytki cne połtępki záłtániecie cáło. PaprPan L4v; ActReg 47; Tá [modlitwa] łię cáło we wtorym rozdźieleniu/ ná kárćie 91. położyłá. LatHar 636, 8; Iáko mię nád oyczyżnę [!] má ná to łtawáło/ W czym mi káždy da wiárę dołtáteczną cáło. CzahTr B4v.*

Wyrażenie: »cało palony« (1): LatHar 508 cf »zupełnie i cało«.

Szereg: »zupełnie i cało« (1) : A ták w tym nabożeńłtwie záráz wyráziłz y odpráwiłz duchownie/ troiákie ono Zydowłkie ołiáry: to łełł naprzod zá grzechy oddáne/ [...] á nákoniec zupełnie y cáło ná czełć y chwałę Bogá włzechmogácego/ palone. LatHar 508.

2. *W całości, bez uszkodzenia, bez uszczerbku, w stanie nienaruszonym; sarte Mącz, Cn; sarcte Mącz (63)* : O figi tákó rołkazał: Aby łe łego łłudze dano/ [...] Iżeby łe v łiebie miał/ A pánu by łe cáło łchował *BierEz A2; DiarDop 110; łednego czáfu vpáđła mu łzkłenicá z ręki gdy mu niołł pić/ kthorá záłię cáło wźiáł z źemie y z pićim. BielKron 323v; Mącz 368b; OrzQuin Vv; Kołćioł cáło trzyma co wźiáł w połágu od łwego męžá. SkarJedn 27; To łełł wielka łe vczłiwołć ciáłá Bożego: Poniewáłz ołobá chłebá trwáć ták długo cáło/ bez zprochnięnia/ ábo záplówánia łe może. SkarJedn 345; dadzą łnie powrozów/ gdy prołżę/ Bo piękłie wyłufzywłzy cáło łe odnołżę *KochFr 94, 68; Niechay łełłchodźi cáło Coć łye do rąk dołtáło KochPieł 16; Wierzymy iż náłze ciáło/ ná łąd włtánie záłię cáło ArtKanc M11; GórnTroas 58; rołkázuiemy/ áby rzeczy wźiętę były cáło wróconé. SarnStat 918, 80.**

*Zwroty: »cało oddać« [szyk zmienny] (5): ábyłmy poczłiwołć Przodków náłzych/ ták Swiecká iáko y Duchowná/ iákołmy z rąk do rąk wźięłi/ tákłież Potomkom náłzym cáło oddáli *OrzQuin Hv, G4v; O wagę łie łe łtáray/ odda włzyłtko cáło BielSat Cv [idem] BielRozm 16; SkarŻyw 50; ActReg 170.**

*»cało (za-, do-)chować, zachowany« (4 : 1): DiarDop 110; A łełłże to łam Krol pokaże/ że on [...] włzyłtko łam zięłił/ włzyłtkie Prywileie cáło łam chowáiąc: ná tym przełtác łułłmy *OrzRozm E4; a resmóbles łch ktore máią łmiesłe aby łm były cáło zachowane. ActReg 58; GórnRozm I3v; Przyleglé Thebam páńłtwá Achilles zwoiował Włzyłtkié/ nikt miáłtá łwego cáło łe záchował. GórnTroas 20.**

*»cało zosta(wa)ć (się)« [szyk zmienny] (7): GlabGad B4v; OrzRozm F4v; ModrzBaz 133v; A P. Bog cudo vczynił raczył: łłz łię łkłenicá ná kámienu łe łłukłá/ y ták cáło w łeiy zółtáł ołey iáko był. *SkarŻyw 252; CzechEp 142; iż żywot y zebránie łudzkie/ iáko bez iáłnołći/ ták beż [!] łpráwiedliwołći/ zółtác łie cáło łe może. PowodPr 63; Tobie Pánie łpráwiedliwołć/ á łam poháńbłie łwarzy náłzey: łełł twoie cáło zółtáie/ á náłze łełł łinie. SkarKaz 244b.**

»zostawić cało« [szyk zmienny] (2): *Diar* 69; Tytus kthory kościoła nie mógł obronić/ ledwo tho v rycerstwá vprofil/ áby kilka wież cáło zořtáwili *BielKron* 266.

a. Zdrowo, zachowując życie; bezpiecznie (29) : Wilk łie z iego żądania łmiał/ A łwe zęby vkazował: Rzekąc/ áza małż w tym máło/ Ześ wyiał kárk z gárdła cáło. *BierEz* K4v; *OrzRozm* P2v; iż fortunni tho ludzie będą/ ieřli ty czály cáło przetrwáią. *BielKron* 424v, 17, 54; y z wielką łławą Narodu Polłkięgo z Mołkwy cáło wyiecháli. *OrzQuin* R2, R2v; *PaprPan* V2v; KÓmu łto frálzek zda łię przeczysć máło/ Ten siła złęgo wytrwác może cáło. *KochFr* 39; *KochPam* 83; Ták rozumieiąc/ że żadnym łpořobem/ póki wy cáło łtoicie/ tego co mocą ořiadł/ długoby trzymác niemógł. *OrzJan* 5, 136; Bo go iedzą nád zwyczáy/ nie odehydzie cáło: Y żądłami nátknione puchnie ná nim ciáło. *KlonWor* 12.

Zwroty: »cało wroćić (się)« [szyk zmienny] (4): á thám nábrawłzy łie popaliwłzy ořtátki do domow łie cáło wroćili. *BielKron* 362; *GórnDworz* Aa; A przetořz gdy im długiem łsłowy wiáre przyrzekáł/ á łlubił im wroćić ie cáło [restituturum se eos *Vulg*]/ tedy go puřćili dla bráćiey łwych zdrowia. *BudBib* 2.*Mach* 12/25; *KochJez* A4v.

»cało wynić, uřć (a. uchodzić)« [szyk zmienny] (3 : 3): abowiém z oney ciżby trudno kto má tzało wynidź. *ForCnR* E2v; *BielKron* 376v, 460v; ieřli cię ogieñ naruřzy/ łpalę cię do końcá: á ieřli cáło wynidzieřz/ vcżynię wřzytko co każeřz. *SkarŻyw* 576; Zadna w ten czás potrzebá przezemie nie byłá/ Przedię záwřze ma głowá cáło vchodźilá. *WyprPl* A3v; *KlonWor* 10.

»cało się zachowác« (1): Zbierz do twęgo domu wřzytki łwoie rzęczy y przyiaciele s ktorymi łie cáło záchowáłz *BielKron* 46v.

»cało zostać« [szyk zmienny] (5): Ale kiedyby iedny [owce]/ drugich rátowáły/ Y Wilkáby vtłukły/ y cáło zořtály. *RejZwierz* 108; *LeovPrzep* b3v; By dobrze źiemię morze zálác chćiało/ Zá twą pomocą on zořtanie cáło. *KochPs* 44; *OrzJan* 8, 9.

3. W stanie nie złożonym z części, z kawałków (1) : A byłá tá łuknia nie łzyta/ od wierzchu cáło dźiana [desuper contexta per totum]. *WujNT Ioann* 19/23.

Synonimy: **1. zupełnie; 2. nienaruszenie, nierozdzielnie; a. bezpiecznie, zdrowo.**

Cf **CALE, CAŁOWICIE**